

SAMPLE
TRANSLATION

SVETLANA MAKAROVIČ
PROKLETI PUŠAČI

PUBLISHED BY: SANJE, 2007

TRANSLATED BY: EDO FIČOR

ORIGINAL TITLE: PREKLETI KADILCI

NUMBER OF PAGES: 70

Svetlana Makarovič: Prokleti pušači

Kako bi naš svijet bio ugodan,
kako bi nam bilo fino,
kako bi nam uljepšalo dan
kad pušača ne bi bilo.

Kakvo bi to bilo olakšanje
duboko u pluća udahnuti
čisti zrak, kad nam svijet
ne bi zagađivao duhana smrad.

Na svijetu bi zavlдалo
blagostanje, za sve mir i spokoj,
u bratskome zagrljaju sjedinio se
naš ispaćeni ljudski soj.

Zato pobijmo sve pušače,
ubojice, lopove i smrdljivce,
te dimeće svinjske gubice
koje nam uništavaju živce!

Što me gledaš tako, dijete?
Ja sam pušač, izrod sam
i smeće, moj život će ispariti
u otrovnom dimu cigarete;

trujem zrak i ljude i sebe,
i ptice umiru zbog mene –
ali ja sam lopov i baš mi se jebe,
za sve što jest, što je bilo i što će biti.

Zemlja, taj modro zeleni biser svemira, jedan je, razumije se, predivan planet. Kad nas o rosnim jutrima budi blagozvučni cvrkut ptica, kada ukrasni grmovi raskošno cvatu i mirišu s ciljem da ugone našem oku i srcu, da nam uljepšaju radni dan, iz radosnih se srdaca nehotice izviju ushićeni usklici; jer život je čudesan dar, svijet je lijep a ljudi su braća i sestre, i tako dalje. Naravno, mi se i volimo, tralalala, ta zašto se ne bismo voljeli, tralalala, i još ćemo se više, samo čekajte, voljeti, tralalala – moramo samo potrpati dok na svijetu konačno ne zavlada mir. Napokon, taj je mir, čini se, ujedno i žarka želja naših mališana

– to nam uvijek iskreno kažu kad ih ljubazne tetke pitaju što je njihova najveća želja za Božić i Novu godinu. Barem ja još nisam imala prilike čuti neki drugi odgovor, osim kako žele da Djed Mraz donese “mir za sve ljude na svijetu” i “da ne bude više ratova”. Tako našu predragu djecu čeka budućnost u svjetlom trećem tisućljeću kao goolema košara puna čudesnih darova. A kroz proreze te košare neke se stvari već dobro vide. Na primjer:

Ratova više neće biti, među ljudima će vladati mir i pomirenje, svijet će preplaviti ljubav, kruha će biti dovoljno za sve, a glad, kuga, žed, nasilje – sve će to biti samo gorka uspomena. Jer oci i stričevi političari postat će svjesni da moraju djelovati za dobrobit čovječanstva. To čovječanstvo će zdravim, snažnim plućima duboko udisati čisti zrak i piti kristalno čistu vodu iz besprijekornih studenaca, rijeka i jezera ovog azurno plavog planeta. Posvuda će se oriti vesele pjesme, pjesnici će pisati uznesene hvalospjeve o savršenstvu svega stvorenoga, nasilja, kao što smo rekli, više neće biti, a najvažnije je, naravno, da više neće biti pušača.

No možda će ipak biti malo drugačije. Možda će se ljudi i dalje klati i kasapiti i do smrti progoniti jedni druge zbog Alaha i Krista, boje kože i magareće sjene; svaka će strana nastojati preteći drugu po broju vojnika i sva javna blebetala bit će jako zabrinuta zbog rodnosti, ljudi će biti sve više i više, a prostora sve manje i manje, stoga će i ratova biti sve više i više, a onda i ljudskih leševa. Što ne budu pomeli ratovi, sredit će nanovo ojačani, na antibiotike otporni virusi i bacili, koji će razrijediti mase ljudi što ih nije uspjela pomoriti radioaktivnost; biljke će sahnuti, životinje ugibati, svijet će do kraja biti usvinjen – ali jedno je nepobitno: pušača više neće biti.

Premda se kroz proreze darovne košare budućnosti ne vidi tako detaljno, ipak:

Možda doista neće više biti ratova i na planetu će napokon zavladata mir. Više se nitko neće ni sjećati gladi, kuge, žeđi i kasapljenja u ljudskome rodu. Zrak će bit opet čist, vegetacija će opet bujno rasti, životinje će se nesmetano razmnožavati i divljati naokolo, ukratko, ponovno će zablistati plavetni biser svemira i svijet će opet biti čudesno lijep. Pušača, razumije se, više neće biti.

A ni nepušača.

Za sada smo, još uvijek, prilično tu. Jedni i drugi. Prvima idu drugi, naime pušači, smrdljivci, štetočine i generalni krivci, strašno na živce, a nama, pušačima, prvi isto tako, sve više. Tim više što je naša moralna svijest sasvim slomljena. I tako iz same otrovne zluradosti prema prvima, ne umireno tako često i tako brzo, koliko bi to za njih bilo dovoljno pristojno i pravedno. Čovjekoljubive bijele halje, koje su same – većinom odmah nakon vjenčanja – prestale pušiti, antipušačka društva i udruženja, žarko nam, doduše, obećavaju da ćemo ni pet ni šest pocrkati te se neizrecivo zgražavaju kad plućni rak pokosi i ponekog zagriženog nepušača... Jasno! Čovjek je umro zbog pasivnog pušenja! Nevin! Sigurno je u njegovoj neposrednoj blizini netko od nas trovao njegov besprijevakorni organizam.

To da smo mi pušači kuga, prokletstvo i zlo ljudskog roda, odavno je čvrsto dokazano i svaki prigovor predstavlja najobičniju provokaciju. Pušačima je gotovo svejedno što se njihove otrovne ispušne isparine zgušnjavaju u ljepljivi smog nad gradovima. Nije ih briga za crne masne mrlje iskašljanog pušačkog katrana, koji u širokim pojasevima sve češće naplavljuje obale našeg plavog mora. Ginu morske ptice, kitovi izumiru, kornjače čine samoubojstva; pušački dimovi skupljaju se u zloćudne oblake iz kojih sipi smrtonosna kisela kiša; mirno ispuhuju oblake duhanskog dima prema nebu i u njemu buše pogubne ozonske rupe. Pušači su bezobzirna bagra. Valja samo pogledati gomile pacijenata u neuglednim bolničkim haljama i izlizanim šlapama kako se bez prestanka sakupljaju ispred ulaza u Centralnu kliniku i na ledenom zimskom vjetru dime svoje smrdljive cigarete. Namjerno smognu snage i napuštaju svoje bolničke krevete, namjerno šepaju s najviših bolničkih katova da bi izazivali prolaznike nepušače i zarazili ih lošim primjerom. Istina je da sve teže kašlju, tako im i treba, no ni izdaleka ne umiru tako brzo kako bi se očekivalo i željelo.

Pušač je u autobusnoj čekaonici u prisutnosti živih ljudskih bića sposoban mirno sjesti na klupu i zapaliti cigaretu. Ne smetaju mu ogorčeni pogledi zdravih, osviještenih, ne-ovisnih ljudi. Otpuhuje u neokaljani zrak čekaonice, gdje ima, za boga miloga, i djece, čak i trudnica. Katastrofa je tu, pomor se nastavlja. Otrovne isparine nezadrživo prodiru u trudničin trbuh, fetus ih upija i to malo biće bez obrane i samo postaje ovisnik, te će se roditi kao latentni pušač. Ono će urlati i vrištati sve dok u ustašca ne dobije dudu u obliku cigarete.

Zurimo u zastrašujuće fotografske snimke pluća kakva su i naša; nije teško zamisliti kako dišu sporo, lijeno i s mukom, dok se njihovim alveolama pretaču klopotavi katranski potoci. Nasuprot tome, pluća nepušača oličenje su ružičaste, rosne, živahne ljepote, a kroz njih skakuću i pucketaju bistri mjehurići čistog zraka. Čisto zdravlje i životna radost. Jasno nam je da bismo morali biti potreseni, naša je moralna dužnost biti potreseni – a zašto onda nismo potreseni, zašto napokon ne postanemo svjesni da moja pluća nisu samo moja pluća, već su pluća svih nas? Moja pluća su vlasništvo moje domovine, moje države, mog naroda, moje nacije i njihovih predstavnika. I što ako se jednog dana budemo morali braniti od napada neprijateljskih snaga? Kako ćemo to izvesti s takvim plućima, kad nas već mali uspon toliko zamara da stanemo hroptati i kašljati?

Zašto nismo potreseni, ili barem ne dovoljno, da uz gađenje bacimo još punu kutiju cigareta i zakunemo se “nikad više”? Što je to s nama? Što je to s našim karakterima, našim poštivanjem svetosti života, koja, dakako, nikada nije ni bila upitna za pristale ljude? Zašto nismo do suza ganuti kad nas naša voljena sportska zvijezda s TV ekrana vedro uvjerava da zaista nikada, ali baš nikada, neće pušiti? Ne. Suhe, ispijene, bezosjećajne pušačeve oči neće se navlažiti niti čuvši jadanje ožalošćene rodbine nad grobom “kako to da je tako brzo otišao, a uopće nije pušio?” A optužujući pogledi naših mališana? Njihovi crteži iz vrtića, na kojima smo prikazani kao crna čudovišta iz kojih kuljaju crni dimovi, tako da je i sunce žalosno? Imamo li kamen u grudima, ili što?

Tako je. Kamen. Jer samo jedno objašnjenje dolazi u obzir. Ako niste znali, nikotin je psiho droga. Kao i svaka druga droga, i nikotin sudbonosno pustoši po pušačevoj osobnosti, ubija socijalne osjećaje, uzrokuje moralnu otupjelost, čuvstvenu plitkost i zvjerskost. Ovisnost o cigareti, koja se, kao što su to već dokazali mnogi psiholozi, psihijatri, sociologinje i hortikulturni znanstvenici, ni u čemu bitno ne razlikuje od ovisnosti o heroinu, drvnom alkoholu i kanibalizmu, a izaziva to da se pušač polako ali sigurno pretvara u zločinačku osobu.

Zapalimo, dakle, jednu – pa bila to i posljednja, kao i mnoge prije nje – i pogledajmo u sebe.

Rekli su nam, o, već mnogo puta, da svaki pušačev dah može biti njegov posljednji. Ujutro uz hraktanje ispljuvamo nekakvu užasnu sluz i zatim svojim gnjilim mijehovima dišemo isti zrak kao i dječica u dječjem vrtiću, koji je od nas udaljen samo šest kilometara. Pred našim dahom cvijeće mre, trava se suši, ptičice promuknu i utihnu, a zlatno sunce, zakriveno gustim dimom, potamnjuje...

Ne. Od pušača možeš očekivati u najboljem slučaju ciničku primjedbu i promuklo, podrugljivo hihotanje. Zapravo pušač nikada nije sposoban uistinu zaviriti u sebe. No mogli bismo barem pokušati zaviriti u povijest našega svijeta, daleko unatrag. Možda nas to bar malo približi pameti. Pređimo, dakle, nekoliko vremenskih cesta i pokušajmo zamisliti početak svega, dok još nije bilo ničega.

Na početku, kako rekosmo, nije bilo ničega, te se i Bogu učinilo da ako nema ničega to nije ničemu nalik, i tako stvori nebo i zemlju. Pouzdani izvori izvješćuju da je tu stvar zatim ogledao i vidio da je dobra, dakle bez neumjesnih prigovora.

I gle, stvorio je i svjetlo i tamu, i poslije vidje da je svjetlo dobro i odvoji ga od tame. Tako je nastao dan, a kako noću bijaše mrak, stvori i dva velika svjetla koja su putovala nebom, i gle, vidje je da je dobro što učini. No, još uvijek nije bilo gotovo ničega, samo je duh božji plivao nad vodama. U međuvremenu, dogodilo se nešto vrlo neugodno. Umislivši da je jednak Bogu, jedan se anđeo pobunio protiv njega; zato se pretvori u crnog sotonu. I gle, budući da je zemlja već bila stvorena, stvoritelj Bog baci ga duboko u središte novog planeta. Od tada sotona iliti đavao boravi tamo dolje u gorućem paklu i kuje osvetu, kao i svaka opozicija. I njegovi drugovi, pobunjeni anđeli, pocrnili su i također postali đavoli. Svi oni i dan danas divljaju tamo dolje. A

stvoritelj Bog stvarao je čitav tjedan, svakog dana nešto novo, i tako je nastajao svijet. Dolje – đavao, pun gnjeva i mržnje, mlatio je repom i rogovima nabijao u naslage stijena, te se zemlja tresla, planine rušile a rijeke poplavljivale. I gle, stvoritelj Bog bijaše prezaposlen stvaranjem bilja i životinja da bi se previše obazirao na đavlove ispade. No, posljednjeg dana, upravo dok je od gline mijesio čovjeka, neprekidno đavolje treštanje ipak ga je donekle izbacilo iz takta, tako da mu se, unatoč načelnoj bezgriješnosti, potkrala mala greška – u trenutačnoj rastresenosti napravio je Adamu jedno rebro viška. I gle, na kraju je sve zajedno još jednom pregledao i baš kad htjedne još jednom reći kako je dobro što je napravio, iznenađeno opazi da Adama pri hodu čudno zanosi i da se drži nekako nahero. I kako je bio sveznajući, odmah je znao zašto je tako. I gle, izvadi mu je jedno rebro i od njega na brzinu smijesi nekakvo kukavno stvorenje, koje se kasnije pokazalo kao muškinja, dakle žensko, što na hebrejskom znači neuspjelo muško. Stvorenje je trebalo Adamu praviti društvo i biti mu pokorno i tiho kad ga se ništa ne pita.

I gle, stvoritelj Bog nastani taj prvi ljudski par u rajskom vrtu, koji nazove Eden. Tu su vladali mir i blaženstvo, tu se lav njuškao s janjetom i lisica s kokoši. I gle, legao je Bog na počinak, jer upravo bi sedmi dan i želio je proživjeti božji vikend u miru božjem.

U raju je sve bilo posve rajsko, ali zloduh ne bi bio zloduh kad ne bi odmah iskoristio božji drijemež. Brzo se je pretvorio u šarenu zmiju, podmuklo se gmižući uspeo u raj, gdje je Adam mirno spavao, a stvorenje Eva radoznalo zavirivalo naokolo, jer je bilo žensko.

I gle, žensko Eva najednom zagleda u rašljama stabla spoznaje šarenu zmiju, koja se prepredeno uvijala i izvijala, uvtala, izvrtala i prevrtala lijevo i desno po granama, a u zubima držala lijepu jabuku; dalje znamo. Međutim, određeni apokrifni izvori navode kako to nije bila jabuka, nego stanovit duguljasti predmet u zmijskoj gubici; iz jednog njegovog kraja izlazio je dim. Bilo kako bilo, Eva je počinila prvi grijeh a zatim na njega navela i Adama. I gle, uz gromoglasni topot stiže razjareni kerubin s vatrenim mačem i baci najprije besramnu zmiju natrag u ponor pakla, a zatim izgura ljudski par iz raja. Adam se izmotavao, gorko zapomažući, “žena me je zavela, žena mi je dala”, ali ništa nije pomoglo. Bijahu protjerani u suznu dolinu svijeta, u kome su oni i njihovi potomci morali sve stvari raditi u znoju lica svog. Isti izvori navode kako se u raju od tada pa do dana današnjega posvuda mogu vidjeti naljepnice s precrtanom cigaretom i natpisom “Ovdje se ne puši”, a na rajskim vratima “Pušačima i psima ulaz zabranjen”.

Sotonu je to, razumije se, jako radovalo. Zbog njegovog zluradog hihotanja nastajali su na zemljinoj površini mnogi vulkani i sumporna vrela, iz kojih je poskočno šikljala otrovna para. Dotad krotki dinosaurusi, pleurosaurusi, brontosaurusi i slična gmazad počeli su se pretvarati u sve zlobnije zmajeve. Odlazili su, naime, puniti pluća svulkanskim dimom i sumpornim parama, da bi zatim tu nečist pomiješanu s plamenim jezicima bljuvali u ljude. Jasno je što čovječanstvo od davnine misli o zmajevima. Misli točno to što zaslužuju.

Zmaj je jedan od najstarijih poznatih produkata pušačke ovisnosti. Zmajevi su posve asocijalna bića, bezobzirna i bez kulture srca. Tim skotovima nije bilo dovoljno što su otrovnim dimom ubijali zečice i srnice, nego su se sve češće obrušavali i na rosno mlade ljudske djevice, disanjem iz blizine ih omamljivali te ih zatim s užitkom jeli. Ipak, već tada bi se ponekad našao neki junak koji bi si djevicu priuštio radije sam, te se nabrušena mača uputio prema zmajevoj pećini. No događalo se da je zmaj puhnuo omamljujući dim mladiću u lice najprije jednom, pa drugi i treći put, a junak bi stajao i čekao na četvrti i peti put, potpuno zaboravivši zašto je zapravo došao. Ma kako gorko djevica u zmajskom brlogu plakala, zmaj je puhao a mladić uživao, i povijest je tekla dalje.

A bile su još i tada djevice i ovakve i onakve. One, na primjer, koje zmaj nije pojeo, osjećale su da su unatoč tome osramoćene te bi se bacale u ponor s majčinom krunicom stisnutom o grudima. A bile je i takvih, što na njihovu sramotu moramo priznati, kojima su se razne zmajevštine vremenom počele toliko sviđati – naročito udisanje zmajeva daha – da nakon toga više nisu mogle izdržati bez njih. Suvišno je napominjati kako je sveti Juraj samo jednom stigao u pravi čas i oteo nevinu Margaretu tik pred zmajevim “sad”. Općenito je upitno nije li Margareta kasnije katkad poželjela vratiti se zčaju, jer kod svetosti je nezgodno to da s vremenom, ako traje predugo, postaje zamorna.

Srećom, zmajske nemani ipak nisu mogle jako dugo opstati. Zadesila ih je neizbježna sudbina pušača – popadale su kao muhe i crknule. Atmosfera je postala čistija, većina vulkana donekle se smirila, djevice su se s godinama opametile, postale krijeponske žene, majke i svekrve, a ove zadnje su razne požude, naročito svrbež jezika, s vremena na vrijeme tješile grickanjem idiota.

Ali nitko neka ne misli da je za to vrijeme đavo tamo dolje spavao. Za njega važi ista poslovice kao za kradljivoga mačka – kada mačak žmiri, pokrij lonac. Žmirila je, dakle, mrcina, razmišljajući kako bi što više sotonizirala ovaj lijepi svijet. I dosjetila se. Ovaj put je za pokus izabrala dio svijeta naseljen poganskim plemenima, i tamo posadila sjeme vrazjeg bilja. Kao i svako drugo vrazje bilje, i ovo je lijepo uspijevalo i bujno raslo. A kako su pogani, jasno, naročito skloni svemu lošem, oni su to bilje počeli žvakati, od njega kuhati razne opojne napitke, peći ga i dimiti te kroz trskine cjevčice udisati njegov dim.

I onda jednom, negdje krajem petnaestog stoljeća, jedan je ambiciozni čovjek, Kolumbo, krenuo preko dalekih mora otkrivati Ameriku. I dok ju je otkrivao, banuo je među indijanske domoroce, i što je vidio? Iz tankih cjevčica otpuhivali su nekakve plavičaste oblačice. A kako je narav većine mladih muškaraca u mnogočemu slična naravi mladih pasa terijera, koji moraju gurnuti njušku u svaku nepoznatu stvar, tako se ni on nije mogao suzdržati a da i sam ne pokuša pušiti taj nesretni duhan. Nesreća se dogodila, i za njega i za mnoge buduće rodove. Jer ni njegovi se nasljednici, pred kojima se hvalio zbog novog otkrića, nisu mogli oduprijeti opojnosti duhana. Sve češće su dolazili na američki kontinent s nesebičnim ciljem da sirotim divljacima donesu plemenitu europsku civilizaciju, žestoko piće i svjetlo prave vjere, pri čemu su tim domorocima po pravilima rezali vratove, odnoseći im zlato, srebro i dragulje. Ako su se tupavi Indijanci odupirali krštenju ili pak naivno vjerovali kako se takva stvar može

dobiti badava, gadno su se prevarili. U tom slučaju su im bijeli osvajači morali objasniti da nijedan blagoslov nije besplatan, te su sami morali uzeti plaću. Divljaci su presporo shvaćali da zlato i srebro čovjeku donose same probleme i zlo, a sotoni moć nad ljudskom besmrtnom dušom. No pogani su ponekad bili nevjerojatno zadržti i tvrdoglavi i fućkalo im se za misionarska obećanja o posmrtnom blaženstvu. Desilo se čak i da su ponekog misionara neuljudno skalpirali, umjesto da prihvate činjenicu da je bogataš deva koja se kroz ušicu igle gura u kraljevstvo nebesko. I sve to zajedno zaista nije bilo nalik ničemu i većina indijanskih tupavaca ni danas nema pravi pojam o devama; neki to i dan danas povezuju s natpisom na kutijama cigareta Camel.

Sotona je zadovoljno trljao šapama, zlorado se smijuljeći svaki put kad je nov bljedolikov skalp zavijorio u vjetru. Ali častiti su mu Europljani ubrzo dali po njuški. Sve to pogansko smeće, opscene zatne kumire i obruče i ogrlice i druge primitivne drangulije s kojih vise rubini i ametisti, safiri i smaragdi, napokon su pohranili na sigurno, tamo gdje spada, u papinsku riznicu, gdje je i danas, amen.

A budući da, kako rekosmo, zatucani indijanski živalj nije znao za zahvalnost, ne želeći bijelim dobročiniteljima iskazati ni to sitno poštovanje da im prepusti svoj teritorij, morali su opet bljesnuti noževi, sablje i muškete.

Tako je u božje ime moralo poteći nešto malo krvi, kako bi kršćanska blagovijest pobijedila i sklonila Indijance na sigurno, u prelijepe i ugodne rezervate, gdje žive i danas, sretni i veseli, i lijepo im je.

Ali đavo nikada ne miruje, inače ne bi bio đavo. Uz oglušujuće udaranje zvona u zvonicima katedrala, koje su postavljene na temeljima poganskih svetišta, blagoslovljeni se dim iz kadionica vije se prema nebu – ali to nije onakav dim kakav je zloduhu drag. Kanđama čepi šiljaste si uši i ponavlja “čekajte dragi moji, samo još malo pričekajte”. I njegovi najdraži su dočekali.

Njegovi najdraži su, naime, i sami udisali zlokobni duhanski dim koji je sukljao iz indijanskih lula mira i onih nemira. Počelo je, dakle, malo s pasivnim a malo i s aktivnim pušenjem. Tako je neki señor García Gómez Gonzáles de Toledo, umoran od pabirčenja po riznicama Asteka, Maja i Inka, zašao negdje u Meksiku na dvor velikog vladara Montezume. Taj vladar nije uzalud prikazivan kao ljuta zmija koja je čarolijom zarasla u perje da bi djelovala kao golub mira. Lukavi Montezuma, strasni pušač, po cijeloj je palači izložio tek načete kutije cigareta, pored kojih su se sami nudili zlatni upaljači s ugraviranim draguljima, a sve je vrvjelo od dragocjenih pepeljara. Stoga ne čudi što se mladić otvorena duha, García Gómez Gonzáles de Toledo, ubrzo sasvim odao tom poroku. Misleći da to nije ništa strašno. Tada još nije bilo upozoravajućih bijelih kuta, antipušačkih društava i raznih klubova za odvikavanje od droga – a i još je bilo fatalno daleko do mudrog antipušačkog zakona, što su ga kasnije papučari cijelog svijeta munjevito izglasali. García Gómez Gonzáles de Toledo predano je, i s najvećim užitkom, pušio, šmrkao, šnjofao, žvakao, pio i srkao otrovno lišće, a kad su ga njegovi bijeli prijatelji posjećivali na dvoru zlokobnog Montezume, i sami su zahirili odavši se toj lošoj navici. Na koncu su je prenijeli u neokaljanu Europu, gdje su to bilje neiskusni ljudi

počeli čak saditi, uzgajati i razmnožavati. Odjednom se proširilo nenormalno mišljenje kako se duhanom mogu liječiti mnoge bolesti.

Usput budi rečeno, lakovjerni García Gómez Gonzáles de Toledo postao je žrtva duhana na upravo tragičan način. Dok je svoju kovrčavu glavu duboko sagibao nad zlatnim upaljačem, kojim je pripaljivao, jao, posljednju cigaretu u svom mladom životu, čulo se: zk! Podli Montezuma odsjekao mu je tu kovrčavu glavu, zapakirao je i još toplu poslao u Europu na adresu Gómezove zaručnice Isabele de Souza. Odmotavši zamotuljak i ugledavši glavu svog dragana, štoviše sa cigaretom u zubima, potresno je kriknula i onesvijestila se. Kad su joj olabavili prsluk i dali da udahne mirisne soli, polako je došla k sebi. Primijetila je kako je cigareta bila umetnuta u usnik od čistog zlata s ugraviranim topazima. Jedino to joj je dalo moć da preživi taj strašni događaj, ali nikada više nije bila vesela.

Od tada je duhanski dim smradio europski zrak, bijele zavjese, vezene stolnjake i ružičasta pluća nedužnog stanovništva. Nekoć se na dvornom plesu pojavila grofica po imenu Edeltraude Ruffe. Svu večer je žalosno i samotno presjedila u kutu dvorane, nervozno mašući lepezom od nojevog perja, jer nitko nije htio plesati s njom. Cijelo lice i dekolte bili su joj posuti odvratnim lišajevima. Oni koji su je poznavali поближе, tvrdili su kako je taj osip imala po cijelom tijelu. Sirota Edeltraude silno je trpjela zbog tog estetskog nedostatka, a osim toga koža ju je nesnosno svrbjela, tako da se sve vrijeme morala češati s posebnim grabljicama. Stoga je razumljivo da se prosci nisu baš nagurali oko nje.

Dugo je čekala na momka koji bi znao cijeniti njezinu unutarnju ljepotu. Naposljetku je izgubila nadu i zavjetovala se da će stupiti u samostan svete Kumernis. U samostanu svete Kumernis zavladao je veliko veselje jer je časna majka znala da će im se djevojka pridružiti zajedno sa svojom nezanemarivom dotom. No upravo tog proljetnog jutra, kad je Edeltraude trebala svoju nevinost svečano zavjetovati nebeskom zaručniku, đavo je u svom podzemnom brlogu otvorio jedno oko.

Edeltraude Ruffeovoj poslao je svog glasnika, prefriganog krivonogog đavla obučenog u doktorsku kutu. Ovaj joj je prišapnuo u uho kako njezina bolest nije neizlječiva. Odmaknuvši cvjetnu bijelu koprenu, Edeltraude ga je osluhнула. Svakog dana nek se tri puta umije s duhanskim talogom, šaptao joj je zloduh, pa će njezina koža u samo jednom tjednu postati čista i ružičasta poput cvijeta šipka. Pritom svaki put mora izgovoriti riječi "do ut des", te triput pljunuti iza desnog ramena i reći "do ut facies". Edeltraude je pohitala u svoje sobe i počela se liječiti prema njegovim uputama. Usput je sirotica, ne znajući značenje, izgovarala strahovite riječi kojima je svoju dušu predavala đavlu. Doista je brzo ozdravila i zasjala u svoj svojoj grofovskoj ljepoti, zaboravivši pritom sasvim na svoje obećanje samostanu Kumernis. Biralala je među najljepšim i najbogatijim proscima. Na kraju se udala za naočitog vojvodu. Imali su puno kćerki i sve su bile vrlo ljupke i sjajne puti, jer im je majka od ranog djetinjstva stalno močila lica duhanskom vodom. Suvišno je i napomenuti kako je sva vojvodina obitelj pušila ko luda, tako da je služinčad jedva uspijevala isprazniti pepeljare. Zbog te vrlo neobične priče njihovi su praprapraunuci potrošili čitavo bogatstvo

za papine oprostite, ne bi li spasili njihove duše iz čistilišta; jedan njihov daleki potomak još živi i predsjednik je poznatog udruženja za borbu protiv pušenja. Baš nikada nije, a i ne bi zapalio ni jednu jedinu cigaretu, ali je, nažalost, od svoje daleke pretkinje naslijedio upravo tvrdokoran kožni lišaj. No to mu previše ne smeta, jer je svjestan da je samo unutarnja čovjekova ljepota ono što doista važi. Osim toga, oženjen je ženom koja nije bila baš za puštanje među ljude na dnevnom svjetlu.

Eh, kad bi se radilo samo o Edeltraude Ruffe! Sotona je diljem Europe posijao na stotine takvih lažnih "ozdravljenja". Izvjesni Jindra iz Smrdlowica u Češkoj, po zanimanju piljar i proizvođač podzemne repe zvane "runkel", čudesno je ozdravio svoje jecanje pijenjem duhanske vodice. Od tada je na tržnici glatko i na sav glas hvalio svoju repu. Ljudi su revno kupovali njegov runkel, te se Jindra za nekoliko godina silno obogatio i odškolovao svoja četiri sina za doktore iscjeliteljstva. Sva četvorica uspješno su liječili sugrađanine ekstraktima soka duhana, a jedan od njih naročito se proćuo liječeći prehladene začepljene nosove, i to tako da je pacijentu s pomoću svinjskog mijeha ispuhnuo u lice čitavu pregršt duhana za šmrkanje. Kad se pacijent probudio iz nesvjestice, još se mjesec dana useknjivao u dlanove i rukave te gromko kihao sugrađanima u oči, zbog čega je postao još omiljeniji. I stari Jindra i njegova brojna obitelj živjeli su i umrli kao strasni pušači, doprinoseći time zagađivanju češke regije, o čemu i danas svjedoče potamnjele fasade kuća iz tog vremena.

Duhanska kuga nezadrživo se širila. A onda se, kao grom iz vedra neba, desi sljedeće: osamdesetih godina šesnaestog stoljeća, izvjesni engleski sir Raleigh osjeti nezaustavljivu želju da krene u sjevernu Ameriku i tamo osnuje englesku koloniju. Rečeno-učinjeno, ode i to učini, a koloniju nazove po svojoj kraljici Elizabeti koju su, da bi se prikrije njene pikantne afere, namjerno nazvali "Djevičanska kraljica". Siru Walteru se to "djevičanska" toliko usjeklo u srce, da se od tada ta zemlja zove Virginija; tu se posadilo strašno

puno duhana, a u obrađivanje prostranih polja duhana upregnuti su, jasno, uvezeni crnački robovi, s kojima se postupalo približno onako kako bi borci protiv duhana željeli postupati s nama, pušačima. No, kako smo već rekli, djevice su još od zmajevskih vremena ovakve i onakve; jedna od onakvih bila je i kraljica Elizabeta Virginia. Ni najmanje je nije bilo sram gurnuti đavolju smotku u usta i siru Walteru koketno otpuhnuti pod nos kraljevski oblačić dima. Koliko god srdito da ju je stroga prva dama štipala u lakat, nije postigla ništa drugo nego to da je svoje glava kraljica doslovno preko noći uvela novu modu haljina sa širokim, debelo podloženim rukavima, te je dvorna dama više nije imala gdje štipnuti. Nesretna starica počela je blijediti i propadati, no za to najvjerojatnije nisu bili krivi samo kraljičini podloženi rukavi već i pasivno pušenje, kojem je bila neprestano izložena u kraljičinoj blizini. Ukratko, lady Griselda preminula je promuklo kašljući jednog sivog jutra u svojem sedamdesetom proljeću. Stari zapisi navode da beščutna kraljica na njezinom pogrebu nije pustila nijednu suzu, već je za vrijeme obreda bezbrižno pušila, a na kraju ugasila opušak na novoj Griseldinoj nagrobnoj ploči.

Sve te bestidnosti gledao je pomno iz prikrajka tihi, zlosutni promatrač, zapisujući u bilježnicu sve što bi mu jednom kasnije moglo koristiti, nakon što samovoljnu Elizabetu uzme vrag, a on sam sjedne na kraljevski prijestol. Taj tihi, zlosutni promatrač bijaše princ Jakov, koji je početkom sedamnaestog stoljeća doista postao Elizabetin nasljednik. Na svoju je krunidbu donio bilježnicu s Elizabetinim grijesima, da bi već sljedećeg dana rano ujutro izdao strogi zakon kojim se u bilo kojem obliku zabranjuje uživati duhan. S dvora su odmah nestale sve pepeljare, a na svakom stupu, stubištu, vratima, prozoru, otvoru u zidu vlastoručno je nalijepio sličice s prekrizhenom cigaretom i napisom: "Ovdje se ne puši".

Odlučio je napisati knjigu, i napisao ju je. Budući da je bio kralj, odmah je bila objavljena i opremljena sjajnim recenzijama. Ovako piše čestiti kralj Jakov Prvi:

"Pušenje je navika ružna za oko, odvratna za nos, štetna za želudac, opasna za mozak i pluća; crni, smrdljivi duhanski dim najsličniji je zagušljivim isparinama koje se dižu iz ponora pakla." I kako se najzagriženiji neprijatelji ženskog roda od pamtivijeka prave da su zabrinuti za njih, tako je i on izrazio svoju zabrinutost da pušačkoj navici ne podlegnu i slabe žene, jer su po svojoj prirodi prijemčljivije za sve zlo. To bi povuklo teške posljedice naročito za njih same, jer "se nitko ne bi htio oženiti s takvom smrdljivom ženom".

No njegova knjiga još nije bila najgora kazna za pušače. Uveo je i druge kaznene postupke. Najprije je pušačima zaplijenjena sva imovina, neki su bili zauvijek protjerani iz zemlje, a oni koji su ostali pozatvarani su u tamnice, gdje su im gulili kožu s leđa, rezali nosove, odrubljivali glave i čerečili ih – ukratko, za protivnike pušača bila su to zlatna vremena. Pametne glave diljem Europe počele su strasno progoniti pušače. U Njemačkoj je slavni učenjak zapisao kako ti nesretnici "u ustima i vratu naprave ognjište, da bi zapalili duhan vragu na čast", dok su u Švicarskoj odlučili da je pušenje cigara i preljub pred božjim obličjem isti grijeh – i to davno prije afere Lewinski.

Doba procvata baroka rodilo je novo cvijeće zla. Mnogi marljivi studenti naivno su vjerovali u genijalnost, na primjer, velikog Molièrea; u stvarnosti to je bio do kraja pokvaren čovjek, i to ne samo zato što je bio povezan s takvom rabotom kao što je oduvijek bilo i do danas ostalo kazalište. Najgora je bila činjenica da je pušio sve što mu je došlo pod ruku, smotke, lule, čedre, žvakao odvratne duhanske kobasice i pljuvao smrdljivu slinu oko sebe, ponekad i na – damske krinoline. Čak je i šmrkao i kihao sugovorniku u lice. Nije mu bilo dosta što je napisao posve nemoralnu komediju Don Juan, u kojoj je glavni lopov nakon cjelodnevnog kurvarluka kažnjen tek u zadnjem činu, jer je mrtvi komtur ustao iz groba probuđen odvratnim duhanskim smradom. Ustao je, dakle, i potpuno se izbezumio, što čovjek ne bi očekivao od mrtvaca, osim ako je za života bio krijepostan nepušač, zgrabio Don Juana te mu tako zabio smotku u grlo, da se jadnik od toga zadavio i pao u tamnu rupu onostranosti, a gledatelji i danas osjete olakšanje kod tog prizora. Ali to ne znači da je njegov sluga, hulja Sganarelle, bio imalo bolji!

© Sanje i autori

Ogledni prijevod poduprla je Javna agencija za knjigu
Republike Slovenije.

Veljača 2014.